

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

KRESZNERICS FERENC KÉZIRATOS VERSGYŰJTEMÉNYE (1790–1809)*

Kresznerics Ferenc (1766–1832) szerzeágazó munkásságának van egy olyan területe, amelyről viszonylag kevés szó esik a szakirodalomban: a *közköltészeti szövegek gyűjtése*. Talán azért nem került az érdeklődés középpontjába, mivel más tevékenységeinek (pl. szótár- és nyelvkönyvírás, közmondásgyűjtés) jóval látványosabb eredményei voltak, de azért is, mivel több kortársa vállalt hasonló feladatokat ekkoriban, s róluk többet tudunk, jóllehet gyűjtéseik egytől egyig kéziratban maradtak. E sorok írójának 1994-ben Küllös Imola, a magyar közköltészeti kutatások újrakezdője hívta fel a figyelmét az értékes forrásra. Anyagából azóta már számos szöveget kiadtunk a *Régi magyar költők tára* XVIII. századi közköltészeti kötetekben, így a nagyközönség is izelítőt kaphatott a Kresznerics-kéziratból.

Azt, hogy mi tartozik a közköltészet halmazába, nehéz pontosan meghatározni, hiszen koronként változó, de mindig variánsokban élő, írásos alapú (bár szóban és énekelve is terjedő) alkotásokat jelöl.¹ A mindenkori „irodalom” és a mindenkori szájhagyományozó, népi–félnépi kultúra határvidékére érdemes odaképzelnünk ezt a hatalmas szövegmezőt, amelyben jól megférnek az eredendően anonim alkotások mellett a variálódásnak indult műköltészeti emlékek, továbbá a falusi kultúrából esetenként kiemelt és más közösségekben (pl. kollégiumokban, a katonaságnál stb.) énekelt valódi népdalok is. Alapvetően olyan irodalmi alkotásokat sorolunk ide, amelyek értelmiségi közegben születtek, de más rétegeket is érintenek, s folklorikus módon terjedtek. A legfrissebb szövegek mellett jó néhány régi alkotás akár évszázadokig variálódott ebben a közegben. Mivel az írástudók köre a XVIII. században jelentősen kibővült, a közköltészet használati köre is szélesedik. A századok óta

* A tanulmány az OTKA 104758. sz. pályázat keretében készült.

1 Elméleti keretét bővebben lásd: KÜLLÖS Imola: Közköltészet és népköltészet: A XVII–XIX. századi magyar világi közköltészet összehasonlító műfaj-, szűzsé- és motívumtörténeti vizsgálata. Bp., L'Harmattan, 2004; CSÖRSZ RUMEN István: Közköltészet – irodalom alatt, kultúrák fölött. *Literatura*, 2006/2, 273–282.; Uő: Szöveg szöveg hátán: A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840. Bp., Argumentum, 2009 (Irodalomtörténeti füzetek, 165); Uő: A kesergő nimfától a fonóházi dalokig: Közköltészeti hatások a magyar irodalomban 1700–1800. Bp., Universitas, 2016 (Irodalomtudomány és kritika: Tanulmányok).

formálódó, gazdag kéziratos hagyomány mellett az 1750-es évektől burjánzásnak indul a magyar világi ponyvakiadás, így a közköltészeti alkotások egy része piaci áruvá vált, és tömegesen terjedhetett.

A közköltészet iránti tudományos érdeklődés kezdőpontjának Révai Miklós (1750–1807) felhívását tekinthetjük, aki 1782-ben a pozsonyi *Magyar Hirmondó* hasábjain fordult a magyar értelmiséghez a régi magyar irodalom, egyúttal a „köznépi dalok” megmentéséért és kiadásáért.² Révai ugyanannak a dunántúli, jórészt katolikus értelmiségi hálózatnak volt a tagja, amelynek következő nemzedékéhez Kresznerics Ferencet és Kultsár Istvánt (1760–1828) sorolhatjuk. Kultsár neve kétszeresen is fontos ebben az összefüggésben. Egyrészt ő azon kevesek közé tartozik, akiknek lehetősége nyílt arra, hogy a nyomtatott nyilvánosságig juttassák a Révai-program egyes elemeit. Ide sorolhatjuk Mikes Kelemen *Törökországi leveleinek* kiadását (1794), ami valóban leletmentésnek minősül – akárcsak Révai kiadásai Faludi Ferenc műveiből (1786, 1787) –, de Kultsár későbbi, pesti munkásságának egy fontos fórumát: a *Hazai és Külföldi Tudósítások* melléklapjaként kiadott *Hasznos Munkaságok* sorozatát is, amely 1818-tól rendszeresen közölt „köznépi dalokat”, vagyis közköltészeti alkotásokat és néhány eredetinek tünő népdalt. Másrészt Kultsár ugyanúgy Szombathelyen dolgozott, mint a pályakezdő, nála csupán hat évvel fiatalabb Kresznerics. Majdnem biztosra vehetjük, hogy kapcsolatban álltak, s talán ő is ösztönözte az ifjú pap-tanárt arra, hogy szorgosan gyűjtse a korabeli közköltészet értékes darabjait. Kresznerics gyűjtőszemvédelye és régiségek iránti figyelme már diákéveiben megmutatkozott; az *Analecta Philologica* című kéziratsorozatot³ is feltehetőleg ekkoriban kezdte írni.

Bárhogyan került a látókörébe a verskultúra, tény, hogy ide tartozó feljegyzéseit 1790-től 1809-ig egy kétkötetes versgyűjteménybe rendezte össze. Az itt olvasható szövegek egy része Kresznerics saját írásképét őrzi, de jó néhányat láthatólag másokkal íratott össze.⁴ A jelen közleményben e páratlanul értékes forrásnak csak néhány főbb jellegzetességét említem, különösen az anonim közköltészet felől vizsgálva.⁵

A versgyűjteményt jelenlegi őrhelyén, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában (RUI 8r. 206/184) ekként katalogizálták: *Kresznerics Ferenc Dalgyűjteménye magyar–német–latin egyházi és világi dalokkal. 1816.* Nem tudom, mire alapozták a keltezést, hiszen a kéziratban olvasható dátumok legkésőbbike 1809-es, a szöveganyag zöme pedig jellegzetesen XVIII. századi. A gyűjtemény Kresznerics halála után, többi kéziratával együtt került az Akadémiára 1834-ben, tehát az első akadémiai népdalgyűjtő felhívásokat követő retrospektív anyagrendezés idején. (Ő már nem érte meg a fel-

2 Kiadása legújabbban: Magyarországi gondolkodók 18. század: Bölcsészettudományok I, szerk.: TÜSKÉS Gábor, mts. LENGYEL Réka, Bp., Kortárs, 2010 (Magyar remekírók: Új folyam), 541–545, jegyzetek: 955–956 (HEGEDŰS Béla).

3 MTAK M. Nyelvtud. 4r. 11, 1–9. kötet. A gyűjtemény irodalmi anyagát (pasquillusok, színdarabok, politikai dalok) itt nincs módunk ismertetni, de az mindenképp szembeötlő, hogy nemigen találunk szoros egyezéseket a versgyűjteménnyel. Mondhatni: Kresznerics pontosan megválogatta, mit hová másol vagy rögzít, az átfedéseket kivéve.

4 A kézirat bibliográfiai leírása: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája, 1542–1840, összeáll. STOLL Béla, 2., jav., bőv. kiad., Bp., Balassi, 2002, 399. sz. Stoll szerint az I. kötet autográf, II. 91-től már más kezek írása, kolligátum.

5 A továbbiakban a versek címét betűhíven közlöm, a kezdősorokat modern átírásban. A szövegközlésben a dőlt betűs szedés az íráshibák javítását jelöli. A már kritikai kiadásban elérhető szövegcsaládoknál e kiadások téletszámait is megadtam (Régi magyar költők tára); az olvasó könnyen megtalálja jegyzeteikben a Kresznerics-féle változatokat.

hívást, tehát a verseskönyv sorsáról sem maga gondoskodott.) Döbrentei Gáborék ilyenformán már ismerhették a kéziratot, ugyanakkor sajnos hiányzik azokról a listákról, amelyeket Erdélyi János közölt a *Népdalok és mondák* három kötetének (1846–1848) előszavaként. Noha Erdélyi már a Kisfaludy Társaság megbízásából szervezte meg saját gyűjtő- és beküldő-akcióját 1844-től, de egyúttal elkérte a Tudós Társaságtól az 1830-as évek óta várakozó első küldeményeket is. Kresznerics Ferenc verseskönyve nem szerepel a jegyzékeiben (a 184. tételig el sem jut, hiszen a III. kötet a 176.-ig aknázták ki a beérkezett anyagokat),⁶ sőt úgy tűnik, valóban nem használta fel az antológiák előkészítéséhez.

Közköltészeti szempontból a Kresznerics-kézirat első kötetét tarthatjuk jelentősebb forrásnak; ebben gyűjtött össze régebbi anyagot, természetesen egyéni szempontok szerint válogatva és továbbkölthetve a verseket. A kompozícióra általánosságban igaz, hogy az összeíró igyekezett a témaköröket csoportonként, ráadásul dialektikusan bemutatni, szinte ütköztetve az eltérő véleményeket. Ez a törekvés összhangban állt a közköltészet egyik fontos poétikai elvével: a nyílt vagy burkolt oktató szándékkal. Ahol netán nem állt rendelkezésre „ellenvers”, ott minden bizonnyal Kresznerics maga pótolta a hiányt.

A kéziratban nem minden közköltészeti műfaj képviselteti magát. Papi ember lévén Kresznerics viszonylag kevés szerelmi dalt jegyzett fel itt, azok is jórészt inkább moralizáló vagy didaktikus célzatúak. E műfajcsoportban aligha volt nagyon jártas (más, egyházi személyek által összeírt kéziratokra is érvényes a megfigyelés, vö. *Zsoldos Xavér-gyűjtemény*, 1786–1798). Kivételt jelentenek azok a keserves hangnemű „érzékeny dalok”, amelyeket korabeli nyomtatott forrásokból vett át. Az *Egek, érces egek* és a *Rémítő hirt hallok, ah meghalok* (36b–38b) kezdetű versek Dugonics András *Etelkájára* utalnak, de valójában nem az ő munkái, hanem 1790-ben, önálló versként közölték őket a Hadi és Más Nevezetes Történetek hasábjain.⁷ Hasonlóképp regényes környezetből való Mészáros Ignác *Kártigámjának* (1772) híres betétdala, a *Tenger búknak közepette* (38b), a szomszédságában pedig hasonló stílusú keserveseket olvashatunk (*Hajnali csillagom nem derül fel*;⁸ *Nem kívánok mást, csak halálomat*), s valamivel odébb szerepel a *Panaszalom szeleknak bánatimat* (56a–b), majd az *Ártatlan szívű Fillisem, hallgass meg* (62a–b), amelyet a váci *Énekes Gyűjtemény*ből másolhatott. Egy helyütt „szót kap” ugyan az *Ártatlan szerelem* (*Szeretek egy szépet tiszta szívemből*; 51b–52b), ám utána rögtön ellenpontot képez a világi hívságok elleni moralizáló vers: *Világot ki isméri*.⁹

Nem szerelmi tárgyú, de akként is dekódolható volt a *Bokros bánat, mely unalomat...* kezdetű, ponyván kiadott ének (46b–47b), amely az irigyek kártékonyságát festi le.¹⁰ Hasonló többszólamúság jellemzi a kor egyik legismertebb közköltészeti szövegét, a *Felnyitom már bús szívemnek régen bézárt ajtaját* kezdetű panaszdalt, amely itt *A' Kesergő* címet kapta (80b–81a),¹¹ akárcsak a néhány lappal odébb olvasható *Búsongó* verset (*Sok*

6 ERDÉLYI János: *Népdalok és mondák*, III, Pest, Beimel József, 1848 (Magyar Népköltési Gyűjtemény), VI. Az utolsó tétel a 176., Obernyik Károly mondanaküldeménye.

7 Hadi és Más Nevezetes Történetek (1790), II, júl. 29., 818–820. Köszönöm Penke Olga (Szeged) szíves segítségét az idézetek elemzésében.

8 E szövegcsaládról bővebben: *Közköltészet 3/B: Közkerölcs és egyéni sors*, s. a. r. CSÖRSZ RUMEN István, KÜLLÖS Imola, Bp., Universitas, 2015 (Régi Magyar Költők Tára: XVIII. század, 15; a továbbiakban: RMKT XVIII/15), 84. sz.

9 Uo., 48. sz.

10 Uo., 131. sz.

11 Uo., 121. sz.

bút árasztott; 84a–85a).¹² Más kéz írását mutatja a *Ha engem szivedből ki nem zártál* (II. 113a–b) és az *Angyali szép termeted, hegyes a tekénteted* (II. 117a–118a; „Világi Ének az Emse [!] Nótára”). Hasonló idegen füzért alkot a *Csudálkozom, drága kincsem, dolgodon*, majd *A szeretet néha keserűség*, végül a *Gyászban borult gondolatim, szűnjetek* (II. 124-től).

A II. kötet függelékében (127a–182b), egy különálló lapon, más kézírással – feltehetőleg egy diák vagy ismerős kemenesalji gyűjtéséből – akad ugyan néhány trágár szerelmi szöveg, ám ezek már inkább a XIX. század első harmadából valók, s a törzsanyagtól eltérően igazi népdalok vagy táncszók lehetnek. Ízelítőül néhány miniatűr:

Le szakadt a' paputs sarka,
Ki likatt a' pintel' allya,
Valamennyi lik van rajta,
Annyi betyár hajtogatja.

Gyere hugám a' tó partra,
Tsikot adok a' markodba.

Kadarka madarka,
Fekete nem tarka,
Tudgya Kata marka,
Hol a' legény farka.

Én vagyok a' pesti gújás,
Én őrzöm a' pesti guját,
Bujtárom a guják után,
Magam meg a' szajhák után.¹³

Tzoki, kutya tzoki, szajhának az ebe,
Ne ugasd el tőlem kedves szeretőmet.
Mert ha el ugatod, kenyeret sem adok
Ha el nem ugatod, pogátsát is adok.
Le kötöm lábadat, egy selyem sinórral,
Bé dugom a' szádat egy sömlye czipóval.
'S el adtam Anyámat egy kajla garason,
Meg ittam az árát a' győri piartzon.¹⁴

Te is sárga, én is sárga,¹⁵
Ej vessünk egymás kosarába.

12 Uo., 145. sz.

13 Közköltészet 3/A: Történelem és társadalom, s. a. r. CSÖRSZ Rumén István, KÜLLŐS Imola, Bp., Universitas–Editio Princeps, 2013 (Régi Magyar Költők Tára: XVIII. század, 14; a továbbiakban: RMKT XVIII/14), 217/III.

14 Uo., 233. sz.

15 A kezdősorban a sárga nem a színt jelöli, hanem sarzsi értelemben szerepel. Értsd: 'egyik(ünk) kutya, másik(unk) eb'. Köszönöm Szőrényi Lászlónak az erről folytatott eszmecserét.

'S az a' berek sűrű berek,
 Hej barna gyerek benn tekereg,
 Hej szeretője ott kesereg.
 Ha meg etted a' pap lovát,
 Néked adjuk a' tsikóját

Felbukkan köztük egy közismert (ma már énekelve terjedő) hazugságmese töredéke, valamint egy helyi tárgyú, nehezen felfejthető kis dalszöveg is:

Fogtam egy szunyogot, Nagyobbat egy lónál,
 Ki sütöttem a' sirját, Több lett egy akónál.

'S elindulék Gyállára,
 A' szeretőm annyához,
 A' tsizmámat most varják,
 Sarkantyuját patkollyák,
 'S ott a fazékasoknál,
 'S ott a fazékasoknál.¹⁶

Kresznerics saját kezű főkéziratában sokkal gazdagabb a társadalmi csoportokról szóló közköltészet kínálata. A franciás műveltségű tanár például rögtön a kötet élére jegyezte fel *Sejour de Bergiers* címmel a kor egyik legismertebb pásztoridilljét (*Illy gyönyörűségesen*; 5a–6a), ezúttal csak magyarul, noha más variánsaiban többnyire latin–magyar strófák váltakoznak.¹⁷ E változat kissé eltér a megszokottól, feltehetőleg Kresznerics javított bele itt-ott, aki minden bizonnyal a latin verziót is ismerte (noha nem jegyezte fel), s annak alapján csiszolgatta az addigra már széles körben elterjedt magyar strófákat. A bukolikus pásztor-dalon kívül áttelesen egy közismert karácsonyi ének is ezt a témakört érinti: *Pásztorok, keljünk fel* (31a–b); ezt jó eséllyel diákok adták elő akár betlehemes játéokban, akár kántálóként.

A falusi élet témakörét több, egymással tudatosan szembeállított vers érinti. Kresznerics címadása világosan jelzi, hogy ezeket az énekeket a maguk didaktikus mondanivalója szerint ellenpontozza. A *Parasztnak rosszúl van dolga* címmel feljegyzett jobbágypanasz (*Nincs boldogtalanabb a parasztembernél*; 60b–61a)¹⁸ szomszédságában ezúttal nem a pozitív átköltését találjuk, amely ekkoriban ponyván is megjelent,¹⁹ hanem egy olyan verset, amely a paraszti élet képsoráról több változatban a vadászélet örömeire tér át.²⁰ Itt azonban nem kanyarodunk el a témától, s a címhez híven arról győződhetünk meg, hogy *A' Paraszt-nak jól van dolga* (61a–b). Ennek kapcsán egy apró filológiai újdonsággal szolgálhatok. Kresznerics kéziratából ugyanis egy levél hiányzik: épp az, amelyen e dal vége volt olvas-

16 Közköltészet 1: Mulattatók, s. a. r. KÜLLŐS Imola, mts. CSÖRSZ Rumen István, Bp., Balassi, 2000 (Régi magyar költők tára: XVIII. század, 4; a továbbiakban: RMKT XVIII/4), 141. sz.

17 RMKT XVIII/14, 192. sz.

18 Uo., 218. sz.

19 Uo., 209. sz.

20 Ugyanígy szerepel egymás mellett ez a két szöveg Dubinszky Mátyás felvidéki versgyűjteményében (1787), vö. uo., 218/I.

ható; a 61b lap alján az *El-fáradván* örszó figyelmeztet a folytatásra. Sajnos a szövegcsalád kritikai kiadásakor²¹ – a források összevethetőségének korlátai miatt – nem tűnt fel, hogy ez a lap nemhogy nem kallódott el, hanem mi magunk is feldolgoztuk a jegyzetekben (különálló variánsként). Mentségünkre szóljon, hogy a magányos lapocska teljesen máshová keveredett. Thaly Kálmán hatalmas kéziratgyűjtő mappáit ugyanis az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi (Fol. Hung. 1390); ezekben számtalan, egy-két leveles kézirat, illetve ponyvafüzet fennmaradt. A 25b–24a²² lapot egy egyleveles töredék alkotja, amely épp az *El-fáradván* szóval kezdődik, mérete és kézírása is egyértelművé teszi, hogy ez nem más, mint a hiányzó lap Kresznerics kéziratából! Az ily módon összeillesztett szöveget alább betűhíven közreadjuk; a *-gal jeölt 5–7. szakasz az OSZK-beli töredéken olvasható.

A' Parasztnak jól van dolga.

Azt gondollya, ki nem tudja a' paraszt embernek
boldogságát, állapotját a' polgár életnek
hogy már ennél nints nehezebb
hogy már ennél nints terhesebb
nékem pedig igen tetszik, 's leg könnyebbnek látszik.

Hogyha birnék bővelkednék Dárius kintsével
ha meg győzném, 's meg előzнем Krezust erszénnyével
el nem hagynám az ekémet
szemők tsákó ökrötskémet
bár ki nékem mit ígérne, bár mivel kedvezne.

Tséltsapsággal, tolvajsággal nem akarok élni
erőszakkal, hazugsággal másét huzni, vonni
jobb énnékem szegénykedni
kevással meg-elégedni,
hogy sem azokért aggódni, avagy prédálódni.

A' nagy urak esznek isznak, de még sem boldogok.
kérdézed bár majd meg vallyák, hogy rosszúl van dolgok.
soha nintsen nyugodalmok
hanem mindég aggodalmok
De én tsekély kevésemmel meg nyugodva élek

* El-fáradván, meg izzadván a' tágas mezőkön
ki-fordulok, 's vidámúlok a hives erdőkön
itt a' fáknak szép hajléki
madaraknak éneklési
többet érnek kastélokna minden muzsikáknál.

21 Uo., 198. sz.

22 A fordított levélszámozás nem elírás; a hajdani könyvtári előkészítés óta így van.

Jól van dolga katonának, azt szokták mondani
 kasza kapa a ’ tenyerét nem szokta rongálni
 igaz ugyan de a ’ hasa
 olyan mint az üres varsa.
 én azonban teli hassal könnyen dolgozgatok.

Dobra kelni, masérozni, próbára kell menni
 ha ellenség támad, egybe halálra sietni
 nem kelek én a ’ dob szóra
 ’s ezt követő ezer jajra
 hanem addig meddig tetszik, el nyugszom az Úrban

A falusi kultúrában valamelyest jártas Kresznerics a sokszor emlegetett közmondás- és tájszógyűjtésen túl néhány helyi vonatkozású verset is megörökített. A legérdekesebb egy csúfolódó falusoroló rigmus (I. 26b):

Salamvár szaromvár
 Kávás kemény fával
 Háshagyiak gazok
 Tsébiek is azok
 Szent-györgyi Tolvajok.²³

Látszólag zsánerdal, valójában már a közéleti témakör felé kacsint *Az Al-földi Csikós* címmel feljegyzett dal (*Rákosnál a pesti vásárról*; 73b–75a),²⁴ ami az alföldi és dunántúli magyarok „tösgyökerességét” firtatja – az előbbieik javára!

A történeti és politikai tárgyú énekek aránya is igen magas a gyűjteményben; komolyak és humorosak egyaránt akadnak. Egy ismeretlen, Hunyadi Lászlóról szóló tragédia két latin versét (6a–8a) például egy „átok-sírverspár” követi egy nem megnevezett közéleti személy halálára (8a–9a). A szanyi plébános és költő, Nagy János közéleti divatcsúfolója (*Jaj, te szegény Magyarország, jaj, mire jutottál*; 10b–11b) épp ekkortájt, 1790-ben látott napvilágot a *Nyájás Múza* című kötetében. Egy, a korszakban rendkívül népszerű, ponyván is terjesztett történelmi kesergő a mohácsi csatára emlékezik, egyúttal viszont a Habsburgok győzelmét jósolja – egyértelműen az 1788/89-ben zajló török háborúra utalva, amelyben a keresztenyek Mária segítségével visszavághatnak. Kresznericsnél a *Moháts veszedelemről* címmel olvashatjuk (*Mohács, Mohács, sebes vérontás helye*; 12a–14a).²⁵ A II. kötetben még egyszer szerepel, más kézírással; ott Gulácsi Farkas Lászlónak tulajdonítják (111a). Farkas 1797-ben Vas vármegye alispánja és az insurrectio őrnagya volt, irodalmi munkásságáról nem tudunk.

Kényesebb témakört érint *A’ Régi Várok* címmel feljegyzett ének (77b–78b), amelyet a kuruc kort követő évtizedekben írhattak, de még viszonylag friss sérelmek nyomán. A satirikus, kiábrándult vers *Fennyen tartod a nagy orrod, kevély Pozsony vára* kezdettel²⁶

23 RMKT XVIII/4, 116. sz.

24 Uo., 117. sz.

25 RMKT XVIII/14, 1. sz.

26 Énekek és versek (1686–1700), s. a. r. JANKOVICS József, Bp., Akadémiai, 1991 (Régi magyar költők tára: XVII. század, 14; a továbbiakban: RMKT XVII/14), 178. sz.

főként dunántúli városokat sorol fel, amelyek szerepet játszottak a Rákóczi-szabadságharc idején, de végül mind behódolt a császári hadaknak. Sajátos helyi ízt ad a Kresznerics-féle szövegnek, hogy az utolsó strofa épp a kivételes sorsú Sopront emlegeti (a ma ismert változatok közül csak ez végződik így, s maga a strofa is elég ritkán fordul elő). Sopron ugyanis megvesztegette s kurucokat, azért nem foglalták el:

Kincses Sopron szabadságban még is meg maradtott,
Eggyes volt a' kuruczokkal, de kezet nem adott,
Mert a' sok kincs, sok ajándék soha el nem fogyott,
Azért régi szabadsága fel nem dulattatott.

Külön füzért alkotnak a papi életről, illetve a remeteségről szóló komoly és satirikus versek – ezek a szövegek nyilván a kispapok körében is terjedtek. A sorozatot egy világtól elforduló, remetének állt nemes ifjú latin éneke nyitja (*Meum nomen est Adolphus*; 14a–15a),²⁷ majd a legismertebb korabeli papcsúfolót olvashatjuk a' *Barát életről (Ezerhét százhatvanegyben léptem ebbe az életbe*; 18b–20b).²⁸ A tréfás dal protestáns és katolikus forrásokban egyaránt felbukkan, s a kolostori élet szigorán gúnyolódik, amely a fiatalemberek életét örökre megkeseríti. Az egyező metrumú és dallamú ellenverset *ellenkező Ének a' barátokról* címmel gyaníthatólag maga Kresznerics Ferenc írta – máshonnan nem ismerjük –, némiképp enyhítve a vádakát, s tíz évvel későbbre helyezve a kolostori élet kezdetét, hasonlóan a legismertebb változatokhoz (*Ezerhét százhatvanegyben léptem ebbe az életbe*; 21a). Mint minden travesztiában és parafrázisban, az eredeti szöveg itt is felismerhetően maradt az új sorok mögött, hiszen a párhuzamosságok így jobban érthetőek. Ves-sük össze a két verzió 1. és 3. szakaszát; balról a közkeletű csúfoló, jobbról az ellenvers:

Ezer hét száz hatvan egyben
léptem ebbe az életbe
koldulásra.
Midőn leg szebb ifjúságban
valék s éltem virágában
illy nagy kinra
voltam legény noha szegény
de mast olyan mint az edény
kit el törnek, és ki vetnek
az utzára [...]

Éjjel nappal énekelnem,
a' korusba el kell mennem
abshied nélkül
lábom reszked, szemem viszket
hánnya az álom kereket
ajkam kékül

Ezer hét száz hetven egyben
írad ugyan énekedben
nagy Szombatban
hogy el hagyta ékességét
iffiúságod gyöngességét
a' nagy kinban
de okosabb szerzetesnek
lenni választott edénynek
s vétkeinek árrát le tenni
szegénynek. [...]

Éjjelnappal ha énekelsz
fejedre szép koronát nyersz
meny-országban
lábod, szemed gonoszságát
sirathadd szíved vakságát
a' klastromban

27 Magyar változata: RMKT XVIII/14, 188. sz.

28 Uo., 186. sz.

minden fordulásban nyögöm
 ezerszer is kell pökdöznöm
 éjfél tájban jó álmombúl
 föl kell kelnem [...]

tsalogató hamisságát
 e' világnak álnokságát
 átkozhatod, utálhatod
 ravaszságát. [...]

A papi tematika egy gúnyos latin barátsorolóval folytatódik (*Oh miseres Franciscani, Franciscani*; 24a–25a), majd a pannonhalmi bencés közköltészet egyik, országosan ismertté vált darabját olvashatjuk *Ó, én szegény Péter Márton* kezdettel (25b–26b). Jankovits Márton atya 1747-ben Bécsben panaszt emelt Sajghó Benedek főpát ellen, de ott váratlanul bebörtönözték. Bosszús úti beszámolója különösen a Nyugat-Dunántúlon volt ismert; Németh S. Katalin a közelmúltban részletesen elemezte a történetet és variánsait.²⁹

Szintén figyelemre méltó a kéziratban később lejegyzett énekpár, ami éppígy a papok életének két pólusát festi le. Az első szöveget más forrásból nem ismerjük; ebben a *Questás Barátok*, vagyis a koldulótarisznyát cipelő szerzetesek panaszait szedték versbe *Ne bánkódjunk, ne aggódjunk* kezdettel (43b–45a).³⁰ A 2. szakaszt idézzük:

Oda haza a' klastromban
 oda haza a' klastromban
 vizet mérnek a' kórsónkban
 betegséget a' torkunkban
 kész nyavalyát hasunkban
 de kurv'annyok azonba.

Az éneket rögtön egy ellenkező vers folytatja *Pap-dana* címmel (*Hogy pappá lettem, nem bánom*, 45a):

Hogy Pappá lettem nem bánom
 senki sorát nem kívánom
 hej öröm napok
 így urak a' Papok
 azon kapok.³¹

Meglehet, hogy ez is Kresznerics munkája, hiszen más forrásból nincs rá adatunk. Fő mintája egy tréfás férjpanasz volt, a papdicsekvés ezt forgatja ki; Kresznerics a kézirat egy későbbi pontjára ezt is lemásolta, feltehetően az 1807-es budai kalendáriumból:

Isten áldja azt a' papot,
 Aki minket öszve-adott,
 Haj dinom dánom,
 Még élek is, bánom
 Házasságom.³²

29 NÉMETH S. Katalin: Lázadás Szent Márton hegyén a 18. század közepén. *Lymbus. Magyarágtudományi Forrásközlemények*, 2010, 143–158.

30 RMKT XVIII/4, 77. sz.

31 RMKT XVIII/14, 187. sz.

32 RMKT XVIII/4, 60/V.

Az egyházi kultúrát kifigurázó, széles körben terjedő ima- vagy temetési paródiák közül itt *A Czigány Temetés Czeremoniája* szerepel négy tételben, más kéz írásával (II. 91a–93a).³³ Érdekes, hogy az *Analecta Philologica*-ban (amelynek ismertetése most nem lehet feladatunk) szintén van egy prózai, cigány tárgyú paródiafűzér, de bizonyosan Kresznerics írásával: „Mi temérdek felségű Farao Gyurkó néhai nemzetes Farao Benedeknek tagadhatatlan valóságos fia...” A cigányok privilégiumait ékes jogi nyelven ismertető szöveg 2399. esztendőben, Kairus városában „kelt” (*Analecta*, II. 349–360).

Az 1780-as évektől egészen a napóleoni háborúk végéig az egyik legfontosabb magyar közköltészeti témakört a katonai tárgyú dalok alkotják: a propagandisztikus célú toborzóktól a besorozott legények panaszaiig. Kresznerics gyűjteményében szinte mind-egyikre találunk példát. Farkas László költeményeként említi a *Szala Vármegyei Bänderisták Eneke 1790* című verset (*Ne búsulj már; magyar sereg*; 31b–32a), a szerzőt egyelőre nem tudtuk azonosítani.³⁴

Amade László népszerű toborzójának hangnemét idézi az alábbi, szintén közismert dicsekvő dal, amelyet Kresznerics *Katona* címmel jegyzett le. Soraiiban hamar felfedezhetjük a Kodály által is feldolgozott *A jó lovas katonának...* kezdetű népdal egyes sorainak XVIII. századi előképét, hiszen Amade összövegét leginkább ezek a hasonló versformájú átköltések terjesztették el széles körben, a népi emlékezetig:

A' katona jó paripáján meg ugrattya magát
pantallérja karabénja meg rangattya nyakát
a' szép leány, ha meg láttya, el felejtí buját
azután is tsak ohajtya katonák csillagát

A' katona mikor fel ül a' lova hátára
meg ugrattya paripáját, el mégyen dolgára
tsillog, villog a' mezőben virag szál módjára
mint frís ráró botsátkozík a' szelek szárnyára. [...] ³⁵

Tanulságos látni, hogy némely közéleti szövegeket az *insurrectio* idején valamiképp szintén a nemesi felkelés dalkincséhez soroltak. *A' Magyar Insurgensekhez. 1797* címmel feljegyzett vers (*Menj el, menj, szegény magyar*; 72b–73b) például eredetileg teljesen más kontextusban született. Alkotója, Pálóczi Horváth Ádám a magyar nemesség jogfosztása ellen emelte fel szavát, sőt a nyomtatott kiadásban sem az *insurgensek* énekeként tüntette fel, hanem a biztonság kedvéért a múltba helyezte: Hunyadi János inti általa az elkorcsosult, áruló magyar főurakat.³⁶ (Horváth *Ötödfélszáz énekeinek* egyébként ez volt a nyitó szövege, mintegy mottója *Menőke Budáról Bécsbe* címmel.)³⁷ A szöveget Kresznerics környezetében több kéziratban megtaláljuk, például a már említett *Vass János-énekeskönyv*-ben. Szerepel a

33 Uo., 86., 89. és 85. sz.

34 RMKT XVIII/14, 55. sz.

35 Uo., 47. sz. Az Amade-vers folklorizálódásáról bővebben: KÜLLŐS Imola: Közkezen, közszájon, köztudatban. Folklorisztikai tanulmányok, Bp., Akadémiai, 2012, 244–249; CSÖRSZ: A kesergő nimfától..., i. m., 78–80.

36 Vö. Hunyadi János' Magyar Marssa mikor a' Magyar Uraknak nagy része, tőle Losoncznál alattomban elpártolt, Giskra kedvéért. Kiritikai kiadás: RMKT XVIII/16, 620–622.

37 *Ötödfélszáz énekek*: Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. Kiritikai kiadás, jegyzetekkel, s. a. r. BARTHA Dénes, KISS József, Bp., Akadémiai, 1953, 1. sz.

kéziratban a *Jön a franc nagy lépésekkel* kezdetű induló (II. 119b–120a),³⁸ továbbá *Fájlald, Uram, veszedelmét* kezdettel (47b) egy 1788-as székely hadi keserves is. Ez utóbbinál a szöveg egyházon belüli terjedésével vagy egy ismeretlen nyomtatott kiadással magyarázhatjuk a földrajzi távolság leküzdését.

A katonák szerelmi búcsúdalai kiterjedt műfajcsoportot alkotnak a XVIII. század végi kéziratokban és nyomtatványokon. Csokonai *Szegény Zsuzsi, a táborozáskor* című, 1796 előtt írt verse ugyanis nem volt egyedülálló, sok hasonló dalról tudunk. Egyikük Kresznerics gyűjteményébe is bekerült:

Meg szünlek szeretni
s egészen el-hagyni
kedves zálog
's ezzel véget vetni
a' hadat követni
készen vagyok
A' király, táborát dicsőséggel
midőn a' Francia
hazámat rongállya
Dühösséggel³⁹

A katonaélet dialektikus bemutatását Kresznerics ugyanúgy feladatának tekintette, mint más társadalmi kérdéseket. Közvetlenül a már idézett, hetyke és vidám huszárdicsérő után egészen más katonaéletet fest a szomszédos szöveg (*Montovai legény, 59b–60a*). A mantovai kaszárnyában élő bakák tréfás dicsekvése valójában nyomorúságos és veszélyes életéről tudósít, de legalább amíg harctérre nem viszik az embert, nincs életveszedelemben:

Montovai legénynek
bakantsa van szegénynek
tartja ő azt ékesnek
magát benne kényesnek
mert ékesen fel-fűzte
a' lábára kötözte
illeg ballag benne [...]

Nem kap az uraságon
tsak a' katonaságon
mert úr egész világon
tsak úgy él, mint egy ágon
tsak kiáltja a' sok berdót
nézi az üres hordót
rágja a' profont tzipót [...]⁴⁰

38 RMKT XVIII/14, 87. sz.

39 Uo., 54. sz. A kéziratban egy másik, hasonló búcsúéneket is megtalálunk Trombitáknak hangos riadását kezdettel (I. 102). A talán Kreskay Imre által írt ének történetéről bővebben: CSÖRSZ: A kesergő nimfától..., i. m., 281–282.

40 RMKT XVIII/14, 123. sz.

A didaktikus célokat és a néha kissé alpári szórakoztatást hangolják össze a korabeli lány- és asszonycsúfolók, amelyekből itt is szerepel néhány. *A' Győri Leányok szomorú dalja* kéziratban terjedt a Nyugat-Dunántúlon, farsangi hangneme miatt mindenféle csúfolódás belefért, még a férjpanasz is (*A győri leányok mostan verbuválnak*; 48b–49b).⁴¹ *Az Asszonyokról* szóló dal (*Vérem, komámasszony, csak olyan az asszony*; 50b–51b) végén arra utal a feljegyző, hogy a refrént közösen éneklük: „mindnyájan tsak olyan az Asszony”. Kresznerics ponyváról vagy a váci *Énekes Gyűjtemény*ből vette át a *'rossz Asszonyok' leczkéje* című dalszöveget (*Tanuld, asszony, az uradat megbecsülni*; 50a–b). Érdekes párt alkot egy komoly tónusú, jogos kifogásokkal élő *Asszonyi Panasz (Szerencsétlen állapotom*; 67b–68a)⁴² az utána következő, jócskán politikai töltetű gúnydallal *A' Némethhez ment Magyar Grófné ellen (Csak el nem ájultam*; 68a–69a).⁴³

Ne gondoljuk, hogy a mulatság, az önfelelt szórakozás, akár az italozás ábrázolása túlzottan ritka volna a papi kéziratokban. Kresznerics Ferenc különösen gazdag anyagot mutat be e műfajokból – jól ismerhette ezt a repertoárt már diákéveiből, aztán pedig az alsósági falusi lakodalmakból, farsangokról. Egy nemzetközileg ismert, középkori eredetű latin verset idéz például *Cantilena Potatoria* címmel, öt versszakban. Az Archipoéta tréfás gyónásának részlete elmondja, hogy a részeg ember minden vágya, hogy egy hordóba temessék (*Mihi est propositum in popina mori*; 35a); Kresznerics a végén jegyzetben utal a köztudottan papi személyiségű szerzőre: „Gualterus de Mapes Archi-Diaconus Oxon[iae]. Saec XI.”. Rögtön utána egykorú magyar műfordítását olvashatjuk Ráday Gedeontól *ugyan az Magyarúl: kortsma-dall* címmel (*Feltettem, hogy éltemet végzem a korcsmásban*; 35b).⁴⁴ Egy ritka, latin nyelvű mulatódal (*Haec est vita expedita*; 26b–27b) mellett ugyancsak magyar fordítást közöl: *Ez az élet a gyöngy élet, senkitől sem félni*.⁴⁵

Jellegetesen dunántúli szövegnek ismerjük viszont az *Akinek ma kedve nincs* (27b–28b) kezdetű mulatódalt, amelyet Kresznerics jegyzett le elsőként, s később például Pálóczi Horváth Ádám *Ötödfélszáz éneke*iben (1813) is helyet kapott. Kresznerics *Barátságos ének*nek titulálja – a jelzöt nem a daloscska hangnemére érti, mivel az itt-ott kifejezetten nyers, átkozódó. Inkább arra utal a cím, hogy az ének baráti közösségben hangozhat el, mai szavainkkal: bizalmas, nem nyilvános.

A' kinek ma kedve nints
annak egy csöpp esze sints
fogva tartsa vas bilints
atnél, lakat, és kilints
akasszák fel a füstre
vagy a' pálinkás üstre
mert érdemes erre. [...]

41 RMKT XVIII/4, 68. sz.

42 RMKT XVIII/15, 99. sz.

43 RMKT XVIII/4, 104. sz.

44 Ráday műfordításának eredeti címe: Mapes Gvalternek korcsma-dala In: RÁDAY Gedeon, FÖLDI János Összes versei, s. a. r. BORBÉLY Szilárd, Bp., Universitas, 2009 (Régi magyar költők tára: XVIII. század, 11), 53. Először a Bétsi Magyar Musa közölte 1787-ben, tehát Kresznerics nyomtatásból ismerhette.

45 RMKT XVIII/14, 234. sz.

Ludul ki a' ki busulsz
 hamar ut miért nem indulsz
 mert látom, hogy nem vidulsz
 mint a' vadkan tsak dulsz fulsz
 hord el magad ne légy gánts
 üssen meg a'fa, ne bánts
 ragadsz mint a' kollánts.⁴⁶

A másodikként idézett strófa erős Faludi-hatást mutat, nevezetesen az *Útra való* című vers néhány soráét:

Ne marafzfuk, el mehet,
 A' mint tetfzik, úgy vehet
 A' fa képtől vég bútsút,
 Előtte az orfzág út. [...]

Minden lova rúgjon fel,
 A' rúd' fzege hulljon el,
 Repedjen a' gyepő fzi,
 Pintze tokja folyon ki.⁴⁷

Ezúttal nem Faludi merít a közköltészetből, hanem fordítva, hiszen az *Akinek most kedve nincs* változatai mind későbbiek Faludi halálánál (1779), s a második idézett versszak Kresznericsnél fordul elő elsőként, majd abban a *Vass János-énekeskönyvben* (1797–1812), amely történetesen tele van Kresznericsnek tulajdonítható versekkel a Napóleon-korból.⁴⁸

Annak, hogy Kresznerics jól ismerte Faludi munkáit, számos tanújelét láthatjuk. A legfontosabb, hogy birtokában volt egy (netán saját készítésű?) parafrázis Faludi *Szűzek, ifjak, sírjátok* kezdetű nagypénteki énekéből. A más versformájú, talán egy új dallamhoz alkalmazkodó szöveget a kézirat II. részében találjuk (97a–98b), de nem kézírással, hanem egy datálatlan ponyvafüzetben. Címe szerint *Bőjti ének, mellyet akármikor is hasznosan lehet énekelni* (*A kereszten függőnek, nézd, bűnös, kékeit*; versformája: 7, 6, 7, 6, 7, 7, 8, 8, 6, 6). A mulatódalra visszatérve: úgy tűnik, az itt olvasható változat csak olyan körben terjedt, amellyel Kresznerics közvetlen vagy közvetett kapcsolatban állt. 1807-ben egy azonos szerkezetű változatot jegyzett fel Farkas Pál tamási nótárius, aki feltehetőleg diákkori ismerős vagy tanítvány lehetett. Ennek felkutatása még sok kérdést rejt, hiszen ő is gyakorlott kézzel írt parafrázisokat, ellenverseket a népszerű közköltészeti alkotásokhoz – mintha ebben is Kresznericset követné.⁴⁹ Az sem kizárt, hogy a többször említett Gulácsi Farkas László rokonságába tartozott.

46 Közköltészet 2: Társasági és lakodalmi költészet, s. a. r. CSÖRSZ RUMEN István, KÜLLÖS Imola, Bp., Universitas, 2006 (Régi magyar költők tára: XVIII. század, 8; a továbbiakban RMKT XVIII/8), 56. sz.

47 Faludi Ferentz' Költeményes maradványi, egybe szedte [...] RÉVAI Miklós, Győr, Streibig, 1786, I, 38–39.

48 Egyikükről – egy Faludi-átköltésről – bővebben: SZILÁGYI Márton: Egy franciaellenes Faludi-travesztia és Kresznerics Ferenc. In: Doromb: Közköltészeti tanulmányok 4, szerk.: CSÖRSZ RUMEN István, Bp., reciti, 2015, 207–218.

49 Gyűjteményéről bővebben: DOMOKOS Pál Péter: Uj énekek – amellek Farkas Pál tamási nótárius által költek üdőről üdőre 1773 és 1810 között, Zenetudományi Dolgozatok, 1981, 47–76.

Szintén Kresznerics öröközte meg a legkorábbi változatot abból a dalból, amely a bor és a víz évezredes vitájáról szól (28b–29b). Korai feljegyzései szintén a Dunántúlról valók, később egy átdolgozott változat a váci *Énekes Gyűjtemény*ben is megjelent, így országosan elterjedhetett. Néhány jellemző szakasz:

Hallod é Te Szolgáló
körmöllyen meg az Holló
a' víz nem ide való
bor szivet vigasztaló

A' víz másként jó lenne
de béka lakik benne
még tsömörbe ejtene
vagy kólikát szerezne

Az Orvos is tiltotta
hogy ne igyam, meg hatta
vessen el az eb fajta
biz én nem kapok rajta.⁵⁰

A jeles tudós pap művének, vagy esetleg egy színjáték betétdalának tarthatjuk azt a közköltészeti versikét, amely a kézirat egy másik pontján köszönti az olvasót *A' Dózsölő* címmel (69b–70a):

Jer ide, jer ide, beszéljess jót velem,
ülly ide, ülly ide, tied légyen helyem.
Kenyerem van
pecsenyém van
jó sajtom is
jó borom is
Egyél igyál velem

Egy másik dózsölő férfiú közkeletű dalát is megtaláljuk a gyűjteményben *Nemes levél* címmel – ez a ponyvaszöveg épp arról szól, hogy az efféle ember nemeslevele és címere nem áll másból, mint a kedvenc ételeiből (*Nem vagyok én parasztember, reám úgy nézzetek*; 66a–67a).⁵¹

Bár nem a legkorábbi verziót, de az első kéziratossá lejegyzést Kresznericsnek köszönhetjük egy másik közkeletű mulatódalból. A *Kortsmárosné* címmel szereplő dalról Pálóczi Horváth Ádám baráti társaságából is van adatunk, ugyanebből az időszakból.⁵² A Kresznerics-féle változat jóval közelebbi Horváthéhoz, mint a katonadicsekvéssé formált, 1780 körüli ponyvakiadás.⁵³

50 RMKT XVIII/8, 23. sz.

51 RMKT XVIII/4, 79. sz.

52 CSÖRSZ: A kesergő nimfától..., i. m., 231–232.

53 Bővebben RMKT XVIII/8, 44. sz. jegyzetei, 530–532.

Kortsmárosné kápolnája a' pintze
 imádságos könyvetskéje az itze
 rojja, rojja rovására hány itze
 tsak azt mondja a' vendégnek fél itze
 fél-itze, fél-itze [...] ⁵⁴

A műköltői alkotások köre is széles, néhány példát már idéztünk. Érdekes, hogy jobbára csak a helyi mesterkedő költőket nevezi néven (ráadásul őket sem mindig hibátlanul). Az *A, A, A, mit mondok, vigyázz rá* kezdetű mulatódalt „Prukker János Szecsődi Plébános szerzette” (70a–b; „Ad notam: A A A laeta sunt tempora”). Tőle való például a *Battyányi Lajos* című vers is (II. 5a–6b); Prukker egyébként 1730 és 1803 között élt. Egy T. T. monogramú költő(nő) hosszabb verse a Napóleon ellen vívott győri csata áldozatainak emléket őrzi: *El hűnyt Kedvese Arnyékához T. T. A Győri mezőkre, hol annak tetemei nyugosznak* (II. 1a–4b). ⁵⁵

Péteri Takács József közismert szentimentális dala viszont a szerző megjelölése nélkül szerepel (*Hold, mely szépen világit sz le a csillagos egekrül*; 54b–56a). A gyűjtemény nyitó verse nem más, mint ugyanennek német változata – hogy előkép vagy fordítás, egyelőre nem tudjuk megállapítani. A *Holder Mond ah wie ruhig svebst du in der abend volke hin* kezdetű szöveget nem a megszokott német folyóírással írták le, s kisebb hibák is akadnak a szövegében. Talán egy diák (netán a diákéveiben is jegyzetelgető Kresznerics) munkája. Érdekes, hogy mintha ezt visszafordították volna magyarra: *A' Holdhoz szóló verssel rokon, amely azonban új elemmel bővül, Chlorisra hivatkozva (Ékes Hold, mely homályosan bujkálsz a fellegekben*; 72a–b). Összefüggéseik további kutatásokat igényelnek, akár csak az a francia szöveg, amelynek fordítását szintén megőrizte a gyűjtemény II. kötete *Lundi pour une semaine*; II. 101a-tól).

A közköltészeti források többségéhez hasonlóan szintén anonim alkotásként szerepel Sárközi István verse (*Sóhajtozik egy szép nimfa magában*; 56b–57b), Ányos Pál bordala (*Éljen már [!] társaságunk*; 62b–63a), akár csak Nagy János *Kozák-Tánc* című divatcsúfóolója (*Nézd el, pajtás, miképpen bolondult meg a világ*; 75a). Többnyire Pálóczi Horváth Ádám szerzőségét sem jelöli, pl. *A' Magyar Tánc (Azt mondják, hogy nem illik*; 86b–87a); *A' Franczokrül (Úristen, kegyelmezz szegény híveidnek*; 90a–b); ⁵⁶ *Esze-veszett (Csipkebokor, kormos agyag énekemet énekl [!]*; H. A. monogrammal, 78b-től); más kézírással: *Már siess hazádba vissza, kis seregem* (II. 116a).

Kresznerics egyébként a saját verseit sem mindig látja el névjegyével, tehát ezek filológiai vizsgálata még sokat árnyalhat a fenti, előzetes benyomásaink. A II. kötetben viszonylag sok egyházi és latin szöveg van (köztük saját művek és az említett Prukker János munkái), néhol a *Lajtorja* széljegyzettel, ami bizonyára egy nyomtatott versgyűjteményt

54 RMKT XVIII/8, 44/III. sz.

55 Kiadása: MEDGYESY S. Norbert: „Akkor jöhet és örvendhet, hogy Insurgeáltál!” A Napóleon elleni magyar nemesi felkelések indulói, énekei kéziratos gyűjteményekben (1790–1825) In: Franciák Magyarországon, 1809. Konferencia, II, szerk.: BANA József, KATONA Csaba, Bp.–Győr, Mediawave Közalapítvány, 2012, 153–156.

56 Medgyesy S. Norbert hívta fel a figyelmet arra, hogy Kresznerics itt egy szakasszal kiegészíti Horváth eddig ismert szövegét. Uo., 150.

57 Kiadása: uo., 141–142.

jelöl, hiszen lapszámait is megadja. *A' Haldokló Napoleon* című epigrammát (*Korsica szült engem*; II. 126a) „Csináltam beteg ágyamban egy jobb jövőre Februáriusban 1809”.⁵⁷

Összegzésképp, további kutatásokra ösztönözve elmondhatjuk, hogy Kresznerics Ferenc saját arculatú gyűjteményt hagyott az utókorra. A korabeli tanító-szórakoztató közköltészet számos emblemikus darabja helyet kapott benne – némelyiküket jellegzetesen dunántúli szövegnek tekinthetjük –, de saját költemények, fordítások és mások által összeírt versek-dalok is találhatóak benne. Külön figyelmet érdemel a szöveganyag párokba rendezése, az ütköztetett nézőpontokon alapuló kompozíció, illetve az egyedi stílusjavítások. Mindezek Kresznerics Ferencet a közköltészet avatott ismerőjeként, gondos „szöveggazdaként” tüntetik fel, s joggal gyaníthatjuk, hogy az így megismert és összegyűjtött szövegek nyelvi tapasztalatai beépültek egyéb munkáiba is.